

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น
ชุมชนบ้านเลี้ยวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
STRENGTHENING THE COMMUNITY WITH THE LOCAL WISDOM
OF BAN SIAO NOI COMMUNITY, MUANG DISTRICT,
CHAIYAPHUM PROVINCE

¹เกศสุดา โภคานิษฐ์, ²กิฬา หนูยศ และ ³ปานิสรา หาดขุนทด
¹Katesuda Phokanit, ²Keela Nooyot and ³Panisara Hadkhuntod

^{1,2}มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย
³มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ประเทศไทย
^{1,2}Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand.
³Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand.

¹Kate_2523@windowslive.com

Received: September 25,2023; **Revised** :November 2, 2023; **Accepted** :December 31,2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านเลี้ยวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ, นักวิชาการ พระสงฆ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, ผู้นำชุมชน, กลุ่มชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า ผลการศึกษาบริบททางด้านสังคม พบว่า มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น โครงสร้างทางสังคมเป็นแบบแนวราบหรือแนวนอน มีความเคารพซึ่งกันและกันทำให้การดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ด้านการเมือง พบว่า มีการจัดระเบียบการปกครองตามหลักเกณฑ์และวิธีการของกระทรวงมหาดไทย จัดให้มีคณะกรรมการหมู่บ้าน (ก.ม.) แบ่งออกเป็น 2

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

²นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

³อาจารย์ ดร., คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ประเภท ได้แก่ คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านโดยตำแหน่ง ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านโดยการเลือก และมีการแบ่งโครงสร้าง การปกครองภายในชุมชนออกเป็นกลุ่มหรือเรียกว่า “คุ้ม” เพื่อความสะดวกในการดูแลและกระจายข่าวสารให้กับสมาชิกภายในชุมชนได้อย่างทั่วถึง ด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจพบว่า บุญประเพณีที่ปฏิบัติอยู่ในชุมชนนั้นเป็นเครื่องมือกล่อมเกล่าให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคีส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมต่างของชุมชน ผลการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ได้เชื่อมโยงการพัฒนาการประกอบอาชีพ มีกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกองทุนต่างๆ ภายในชุมชน ผ่านภูมิปัญญาระหาดิฉันน้ำ ด้านสังคม พบว่า ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ด้านการเมือง พบว่า คนในชุมชนให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น รวมถึงระดับชาติด้วย การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นการปลูกฝังให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งที่ถูกต้อง ด้านวัฒนธรรม พบว่า ประเพณีบุญเดือนสิบ หรือประเพณีแห่ผีสู้ เป็นเครื่องมือกล่อมเกล่าให้คนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคีส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมขององค์กรชุมชน ด้านเศรษฐกิจ พบว่า อาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ผ้าไหม และผลิตภัณฑ์อื่นจากหม่อนไหม เช่น ชาใบหม่อน ผลหม่อน ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากโปรตีน และสารสกัดจากหม่อน

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

Abstract

The purpose of this research was to study the social, political, cultural and economic contexts and the use of local wisdom in strengthening Ban Siao Noi, Muang District, Chaiyaphum Province by using a qualitative method. The research tools were an in-depth interview form and focus group discussions. The key informants included the members of a natural-dyed silk weaving group, academics, monks, village scholars, community leaders, village groups and government and private organizations. Data were analyzed by descriptive analysis. The research results are as follows. Based on the study of the social context, the community relationship is strong with the horizontal social structure. There is mutual respect among community members, resulting in good collaboration in the operations or activities of the community. In terms of the political aspect, the administration is organized according to the rules and procedures of the Ministry of Interior. There are 2 types of the village administrative committee: The appointed village administrative committee, consisting of the village headman, the assistant village headman and Subdistrict Administrative Organization members and the

elected village administrative committee. The community administrative structure is divided into groups, known as “Koom”, for the convenience of supervising and disseminating information to the community members. As for the cultural and economic contexts, the traditional merit practiced in the community is a tool to promote love and unity among people in the community, affecting the community activities. Regarding the use of local wisdom in strengthening the community, it has been achieved by the participation of all sectors in the community. It is also linked with career development. The community has been strengthened through various funds in the community and the wisdom of water wheel. In terms of the social aspect, people in Ban Siao Noi have gathered together to do various activities. As for the political aspect, people in the community give importance to elections at the community, local and national levels. Exercising the right to vote is the way to cultivate people to participate in the elections properly. In terms of cultural aspect, the tenth month merit-making tradition (making merits for family members, relatives or other people who passed away) is a tool to make people in the community love each other and have unity, affecting the activities of community organizations. Based on the economic aspect, there are occupations related to sericulture, silk weaving and other products from sericulture such as mulberry leaf tea, mulberries, protein-based cosmetic products and mulberry extract.

Keywords : Local wisdom, natural dyed silk, philosophy of sufficiency economy, community strengthening

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่เน้นด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวทำให้ประเทศต้องเผชิญปัญหาหลายด้าน ซึ่งสะท้อนความไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน อีกทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็เสื่อมโทรม ซึ่งเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-7 (พ.ศ. 2504-2539) จึงอาจกล่าวได้ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” เมื่อมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เริ่มให้ความสำคัญเรื่องสังคม โดยเน้น “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” เมื่อเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9-10 (พ.ศ. 2545-2553) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทำให้สังคมไทยมีภูมิคุ้มกันที่ดีขึ้นอีกระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามก็ยังไม่เพียงพอในการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะหากปราศจากภูมิคุ้มกันที่ดีก็จะก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มช่องว่างระหว่างฐานะ ทำให้เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งเป็นรากฐานของความสุข ความมั่นคงและความเข้มแข็งของชุมชนได้ ซึ่งลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็งจะสามารถ

จัดการตนเองได้ และได้รับอิสระในการกำหนดทางเลือกเพื่อจัดการกับปัญหา และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์กับชุมชน รวมทั้งสมาชิกในชุมชนที่มีความภาคภูมิใจ และได้สืบสานภูมิปัญญาของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง (กมลศักดิ์ วงศ์ศรีแก้ว, 2557)

จากการลงพื้นที่การวิจัยเพื่อสัมภาษณ์ (นางพรทิพย์ สังเกต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2564) ทำให้ทราบว่าผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย บรรพบุรุษได้ทอผ้าไหมมัดหมี่มาไม่น้อยกว่า 200-300 ปี เป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมของชาวบ้านที่ถ่ายทอดมาจากบรรพ มีการพัฒนาสีเส้น ลวดลายตามธรรมชาติ ด้วยการย้อมสีธรรมชาติตามภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวิถีชีวิตโบราณสืบสานสู่ผืนผ้าไหม ด้วยการนำวัสดุที่ได้จากธรรมชาติ ที่มีในหมู่บ้าน ทั้งจากพืช เช่น รากไม้ เปลือกไม้ แก่นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ผล เปลือกผล และเมล็ด จากสัตว์ เช่น ครั่ง และจากแร่ธาตุ เช่น ดินโคลน ดินลูกรัง สนิมเหล็ก สนิมทองแดง มาใช้ในการย้อม หรือสารที่ช่วยในการย้อมสีเส้นไหม ด้วยความตระหนักถึงความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือเป็นอันตรายต่อมนุษย์ผู้ใช้ผ้าไหม ตามกฎแห่งธรรมชาติที่ว่า “ชีวิตคือธรรมชาติ ธรรมชาติคือชีวิต” โดยเฉพาะผ้าไหม “หมักโคลนธรรมชาติ” มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด เดิมจากชุมชนเล็กๆ กลายเป็นชุมชนเมืองอันเนื่องมาจากการที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้น การแปรเปลี่ยนที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ปัจจัยดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนหรือไม่ อย่างไร และภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในด้านใดบ้าง จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงต้องศึกษา บ้านเสี้ยวน้อย เนื่องจากสะท้อนให้เห็นถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น และเพื่อนำเสนอข้อเสนอในการพัฒนาชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยจากชุมชนเข้มแข็งสู่ชุมชนที่ยั่งยืน บทเรียนที่ได้จะเป็นประโยชน์สำหรับชุมชนที่ยังอ่อนแอ ซึ่งจะได้มีโอกาสในการเรียนรู้ การนำประสบการณ์ที่ได้จากชุมชนไปเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนของตนสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) พื้นที่วิจัย ได้แก่ บ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ, นักวิชาการ พระสงฆ์, ประชาชนชาวบ้าน, ผู้นำชุมชน, กลุ่มชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน จำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guide)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาบริบททางด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานของบ้านเสี้ยวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ เช่น ตำรา วารสาร บทความ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยวิธีการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนดำเนินการเน้นเปิดโอกาสให้ทุกคนที่เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย ซึ่งอาศัยประสบการณ์ร่วมกันคิดร่วมกันวางแผนทุกระดับ แบ่งออกเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ คือ การสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ หรือสอบถามในขณะที่เริ่มทำความรู้จัก และความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น การจับกลุ่มคุยกันของคนในชุมชน เรื่องราวที่คุยกัน กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน สภาพแวดล้อมในชุมชน ซึ่งในขณะที่สัมภาษณ์ได้มีการจดบันทึกเพื่อนำมาประกอบการวิจัยในครั้งนี้ด้วย และ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการสัมภาษณ์ในลักษณะการสัมภาษณ์โดยตรงและมีการติดต่ออย่างเป็นทางการ โดยคณะผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเทป และจดบันทึกเพื่อให้มีการเก็บข้อมูลอย่างครบถ้วน ตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้ โดยสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชน ชาวบ้าน ครู พระสงฆ์ ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในประเด็นที่มีการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลเอกสารและข้อมูลทุติยภูมิอื่น ๆ โดยทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลตามเครื่องมือที่จัดเก็บแล้วนำข้อมูลมาจัดระบบข้อมูลแยกประเภทตามขอบเขตเนื้อหาการวิจัย จากนั้นจึงประมวลผลข้อมูลทุกประเภทเข้าด้วยกันเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี เป็นกรอบในการอธิบาย (สุภางค์ จันทวนิช, 2546 : 144)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ

1. บริบททางด้านสังคม พบว่า ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสังเกตได้จากการช่วยเหลือเกื้อกูลผ่านวิถีการดำรงชีวิตแบบพื้นบ้านภายใต้ประเพณีพื้นบ้าน ประเพณีผีสุม การสร้างการดูแลรักษาภูมิปัญญาหัตถ์ดินน้ำ ภูมิปัญญาการเลี้ยงหม่อนไหม การทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ที่คนในชุมชนต่างให้ความช่วยเหลือรู้ว่าตนเองจะต้องช่วยเหลืออะไรได้บ้างโดยไม่ต้องไปบอกเล่าถึงบ้านเรือน ภาษาที่ชาวบ้านใช้สื่อสารกันภายในชุมชนใช้ภาษาถิ่นอีสาน จึงทำให้ชุมชนมีความรักความผูกพัน และมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น โครงสร้างทางสังคมจึงเป็นแบบแนวนราบหรือแนวนอน มีความเคารพซึ่งกันและกันจึงทำให้การดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ส่วนความสัมพันธ์กับภายนอกจะเป็นลักษณะของความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียงและความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

2. บริบททางการเมืองและการปกครอง พบว่า ผู้ใหญ่บ้านที่มีวาระการปฏิบัติหน้าที่จนครบอายุเกษียณ 60 ปี ตามที่กฎหมายกำหนดมีการจัดระเบียบการปกครองตามหลักเกณฑ์และวิธีการของกระทรวงมหาดไทยเหมือนกับชุมชนอื่น ๆ กล่าวคือ จัดให้มีคณะกรรมการหมู่บ้าน (ก.ม.) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านโดยตำแหน่ง ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน โดยการเลือก และมีการแบ่งโครงสร้าง การปกครองภายในชุมชนออกเป็นกลุ่มหรือเรียกว่า “คุ้ม” เพื่อความสะดวกในการดูแลและกระจายข่าวสารให้กับสมาชิกภายในชุมชนได้อย่างทั่วถึง โดยสมาชิกของแต่ละคุ้มจะทำการเลือกผู้นำคุ้มของตนเอง นอกจากนี้การดำเนินงานด้านการปกครองได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครอีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) มีหน้าที่ป้องกันดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านภายในชุมชน ให้ปกติสุขปราศจากอบายมุขและสิ่งเสพติดต่าง ๆ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นผู้พัฒนาด้านสุขภาพของชาวบ้านและเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ด้านสาธารณสุขให้กับชาวบ้าน กลุ่มชุดรักษาความสงบภายในชุมชน (ชรบ.) ซึ่งมีหน้าที่อยู่เวรยามรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังผู้นำทางศาสนาที่ชุมชนได้ให้ความสำคัญเชื่อฟังและเคารพนับถือเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่างของชุมชน ผู้นำทางพิธีกรรมทางศาสนา คือ พระครูสุนทรชัยรังสี หรือพระอาจารย์นาวา ที่เป็นผู้ให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ส่วนกิจกรรมทางการเมืองของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย คนในชุมชนให้ความสนใจทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น รวมถึงระดับชาติด้วย เช่น การเลือกตั้งประธานกลุ่ม กองทุน การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านหรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเล่า จะมีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งการเลือกตั้งแต่ละครั้งจะมีความขัดแย้งที่รุนแรงแต่จะเป็นการแข่งขันภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ชุมชนจะยอมรับผลการเลือกตั้งทุกครั้ง

3. บริบททางด้านวัฒนธรรม พบว่า บุญประเพณีที่ปฏิบัติอยู่ในชุมชนนั้นเป็นเครื่องมือกล่อมเกล่าให้คนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคีซึ่งส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมต่างของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมแรงร่วมใจแก้ไขปัญหา ร่วมพัฒนาชุมชนให้เจริญอย่างต่อเนื่อง

4. บริบททางด้านเศรษฐกิจ พบว่า ทุนที่เป็นตัวเงิน ประกอบด้วย (1) กองทุนเพื่อนช่วยเพื่อน โดยการตั้งสัจจะในการออมเงินร่วมกันทุกเดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการรวมกลุ่มองค์กรภาคประชาชนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันพัฒนาให้เข้มแข็ง สมาชิกมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเอง เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกมีการออมเงินร่วมกันและเรียนรู้แนวทางการบริหารจัดการเงินทุนชุมชนร่วมกัน ตลอดถึงส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้รักสามัคคี ภายใต้หลักการทำงานในการบริหารจัดการกลุ่ม คือ หลักคุณธรรม 5 ประการ ซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบ เห็นอกเห็นใจ และไว้วางใจกัน กองทุนหมู่บ้าน คือ กองทุนที่สนับสนุนการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่ประสานความไว้วางใจกัน ความสุจริต ความเสียสละ ช่วยกันออมไว้เพื่อให้กระบวนการออม และการจัดการ รวมทั้งตัวเงิน มีนโยบายเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วนและสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิการที่ดีแก่คนในหมู่บ้าน ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านในการจัดระบบการบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้าน และกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ลดค่าใช้จ่ายในงานศพ เป็นการสนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่ายในการทำบุญตามประเพณี และเพื่อบรรเทาเหตุฉุกเฉินลดภาวะความเดือดร้อนให้แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต โดยมีอัตราการเก็บเงินคือ ศพละ 20 บาท (2) ทุนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย ภูมิปัญญาการเลี้ยงหม่อนไหมเพื่อผลิตผ้าไหม ได้ทำแบบพื้นบ้าน สำหรับใช้สอยกันในครัวเรือนเพื่อใช้ในงานพิธีสำคัญ และของฝากสำหรับบุคคลพิเศษ ปัจจุบันผ้าไหมได้กลายเป็นเครื่องนุ่งห่มที่มีราคาสูง สวมใส่ในงานมงคล งานประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น งานแต่งงาน งานบวช มีการพัฒนาสีสันทน ลวดลายตามธรรมชาติ จะใช้วิธีทางธรรมชาติตามภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวิถีชีวิตโบราณสืบสานสู่ผืนผ้าไหม ด้วยการนำวัสดุที่ได้จากธรรมชาติ ที่มีในหมู่บ้านทั้งจากพืช เช่น รากไม้ เปลือกไม้ แก่นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ผล เปลือกผล และเมล็ด จากสัตว์ เช่น ครั่ง และจากแร่ธาตุ เช่น ดินโคลน ดินลูกรัง สนิมเหล็ก สนิมทองแดง มาใช้ในการย้อม หรือสารที่ช่วยในการย้อมสีเส้นไหมด้วยความตระหนักถึงความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือเป็นอันตรายต่อมนุษย์ผู้ใช้ผ้าไหม ตามกฎแห่งธรรมชาติที่ว่า “ชีวิตคือธรรมชาติ ธรรมชาติคือชีวิต” และภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำ เป็นภูมิปัญญาในการบริหารจัดการน้ำเพื่อนำน้ำจากที่ต่ำขึ้นสู่ที่สูง เพื่อใช้ในการทำเกษตรกรรม ภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำ ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำลำปะทาวตอนกลาง อยู่ในความยาวของลำน้ำประมาณ 15 กิโลเมตร

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

1) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 2 ประเภทดังนี้ 1) ภูมิปัญญาการเลี้ยงหม่อนไหม พบว่า เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ได้เชื่อมโยงการพัฒนาการประกอบอาชีพ มีอัตลักษณ์เส้นไหม

และภูมิปัญญาการผลิตเส้นไหมของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยที่มีชื่อเสียงในด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแบบดั้งเดิม และการผลิตเส้นไหมตามเกณฑ์ชี้วัดทางภูมิศาสตร์ (GI) ในสากระดับแนวหน้าของจังหวัดชัยภูมิ โดยอาศัยภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ มีการทำผ้าหมักโคลน โดยนำผ้าไหมที่ทอทั้งผืนไปหมักโคลน เพื่อให้ผ้ามีความนุ่ม ลื่น พลิวไหว ไม่แข็งกระด้าง อีกทั้งมีลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นหมู่บ้านที่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมครบวงจร มีผลิตภัณฑ์จากหม่อนและไหมควบคู่ไปกับการเรียนรู้ภูมิปัญญา วัฒนธรรม องค์ความรู้ที่จะให้คนทั่วไปได้มาเรียนรู้ในแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่จะพัฒนาและเพิ่มรายได้ให้กับภาคเกษตรในพื้นที่ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน มีการทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือร่วมกับหน่วยงานภาคพื้นที่และสถาบันการศึกษาที่ร่วมดำเนินการ 2) ภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำ พบว่า ระหัดวิดน้ำในลำปะทาวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเกษตรเป็นหลัก เกษตรกรที่มีระหัดวิดน้ำมีการรวมกลุ่มกันเพื่อนำน้ำไปใช้ในการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด ถั่วลิสง แตงกวา เพื่อเป็นรายได้เสริมหลังจากฤดูทำนา มีการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ในการสร้างระหัดวิดน้ำจากธรรมชาติ แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจาก วัสดุจากธรรมชาติมีความคงทนน้อยกว่า

2) กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยมีกระบวนการในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) กองทุนเพื่อนช่วยเพื่อนบ้านเสี้ยวน้อย เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในหมู่บ้านเพื่อให้ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง เป็นการสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจในชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน 2) ภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำ การสร้างระหัดวิดน้ำมาจากแนวคิดที่จะนำน้ำจากลำปะทาวมาใช้ในการเพาะปลูกข้าว ซึ่งมีพื้นที่นาอยู่ใกล้ลำน้ำ อีกทั้งสภาพของลำปะทาวมีลักษณะเป็นลำน้ำแคบ ๆ มีน้ำลึกและไหลแรง ไม่เหมาะแก่การสร้างฝายดิน ประกอบกับวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างระหัดวิดน้ำ หาได้ง่ายจากชายป่ารอบๆ พื้นที่ ซึ่งยังคงเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ จึงสร้างเครื่องมือทอดน้ำ โดยใช้กระบอกไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาตินำมาสร้างเป็นกงล้อเป็นช่วง ๆ เมื่อกระแสน้ำพัดผ่านจะช่วงผลัดดันให้กงล้อหมุน ทำให้กระบอกไม้ไผ่ซึ่งผูกติดไว้ที่ริมกงล้อตักน้ำขึ้นมาแล้วในที่สุดก็จะไหลลงบารางไม้ไผ่ ซึ่งรองรับน้ำต่อกันเป็นทอด ๆ เข้าไปสู่ที่นา เมื่อหมดหน้านาก็ให้นำน้ำไปสู่สวนผักบ้าง สวนถั่วบ้าง รวมถึงน้ำใช้ในครัวเรือนประโยชน์ของระหัดวิดน้ำเป็นที่ประจักษ์แก่คนในชุมชน ทำให้มีการสร้างระหัดวิดน้ำในเวลาไล่เลี่ยพร้อม ๆ กันหลายตัว ความรู้ดังกล่าวได้ถูกพัฒนาเป็นภูมิปัญญาของชุมชนลำปะทาวตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

3) ด้านสังคม พบว่า ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย 1) กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย เป็นกลุ่มที่สร้างผลิตภัณฑ์ จนได้รับตราสัญลักษณ์แสดงถึงการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การผ้าไหมทอมือที่กลุ่มแม่บ้านเสี้ยวน้อยได้ร่วมมือกันการเรียนรู้ ตั้งแต่ปลูกหม่อน เพื่อเลี้ยงไหมพื้นบ้าน และปลูกมันสำปะหลัง เพื่อเลี้ยงไหมอีรี่ เมื่อได้รังไหมก็นำมาสู่กระบวนการ “สาวไหม” พร้อมนำไปแปรรูปพร้อมฟอกสี ย้อมสีทางธรรมชาติ โดยเฉพาะผ้าไหม “หมักโคลนธรรมชาติ” นำสู่ท้องตลาดจนสามารถสร้างรายได้เข้าหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดี 2) ภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำ เป็นองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดมา

จากบรรพบุรุษ มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ เป็นเครื่องมือในการทำเกษตรกรรมที่สามารถประหยัดต้นทุนในการซื้อน้ำมันและที่สำคัญ คือ เป็นวัสดุอุปกรณ์จากธรรมชาติ โดยเฉพาะไม้เนื้อแข็ง และไม่ไผ่เป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างระหัดวิดน้ำ มีอยู่ตามหัวไร่ปลายนาของชาวบ้านเอง ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้ระหัดวิดน้ำ เป็นแรงจูงใจให้ชาวบ้านใกล้เคียง เริ่มสนใจและมีแนวคิดที่จะฟื้นฟูภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำทดแทนการใช้เครื่องสูบน้ำ 3) ชุมชนคุณธรรมวัดสมศรี เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม มีผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ หมักโคน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีผีสும் 4) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ได้แก่ เขื่อนโบราณ เป็นเขื่อนมุงหลังคาด้วยแฝก ฝายบ้านเป็นใบตองกุงพื้นภายในเป็นฟากไม้ไผ่บนบ้าน และได้หมู่บ้านจัดแสดงเครื่องใช้สอยอุปกรณ์ทำมาหากินของชาวบ้านในสมัยก่อน ศูนย์เรียนรู้ทำสีธรรมชาติ 5) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ ศูนย์ปราชญ์ศาสตร์พอเพียงบอกเล่าก้าวตาม เป็นต้นแบบแห่งการสานพลังสามัคคี รวบรวมคนมีใจจากหลากหลายสาขาอาชีพ เพื่อร่วมกันมอบความรู้ในการดำเนินชีวิตและเสริมสร้างสุขภาพตามแนวทางศาสตร์พระราชากว่าชาวชัยภูมิและผู้สนใจ เชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนศาสตร์พระราชายังยั่งยืน เพื่อกระตุ้นเตือนให้ทุกคนเห็นความสำคัญในการฟื้นฟูปาดันน้ำ ทั้งต้นน้ำป่าสักและต้นน้ำชี

4) ด้านการเมือง พบว่า การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย คนในชุมชนให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น รวมถึงระดับชาติด้วย การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นการปลูกฝังให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งที่ถูกต้อง โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งทุกครั้ง บางคนร่วมรณรงค์แนะนำให้คนในชุมชนไปเลือกตั้งร่วมประชาสัมพันธ์

5) ด้านวัฒนธรรม พบว่า ประเพณีบุญเดือนสิบ หรือประเพณีแห่ผีสும் บุญประเพณีที่ปฏิบัติอยู่ในชุมชนนั้นเป็นเครื่องมือกล่อมเกล้าให้คนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคีส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมแรงร่วมใจแก้ไขปัญหา ร่วมพัฒนาชุมชนให้เจริญอย่างต่อเนื่อง เป็นประเพณีพื้นบ้านที่เกิดจากความเชื่อของคนเก่าแก่ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในเรื่องของคนที่ตายไปแล้ว วิญญาณจะกลับมารับส่วนบุญจากลูกหลานที่อุทิศส่วนกุศลไปให้ในวันพระหรือวันประเพณี ส่วนวิญญาณตนใดที่ลูกหลานมิได้มาทำบุญส่งให้ก็ต้องไปหากินกับบุญที่คนเขาอุทิศให้สรรพสัตว์ทั่วไป ก็เกิดความอับอาย ต้องใช้สุมปิดบังใบหน้าไม่ให้ใครจำได้

6) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า อาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นอาชีพที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต นอกจากจะก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่เกิดประโยชน์แล้วยังสามารถนำผลพลอยได้จากกระบวนการผลิตนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้อย่างคุ้มค่า ผ้าไหมเป็นผลิตภัณฑ์แรกจากหม่อนไหมที่เป็นที่รู้จัก และนิยมอย่างแพร่หลาย แต่ในขณะที่กระบวนการผลิตกว่าจะได้ผ้าไหม มีตั้งแต่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม สาวไหม ฟอกย้อมสี และกรรมวิธีในการทอที่ทำให้ เกิดลวดลายที่เป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม นอกจากนั้นยังมีผลิตภัณฑ์อื่นจากหม่อนไหม เช่น ชาใบหม่อน ผลหม่อน ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากโปรตีน และสารสกัดจากหม่อน บ้านเสี้ยวน้อยจึงถือเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิง

เกษตร แบบสร้างสรรค์ด้านหม่อนไหม อีกแห่งหนึ่งของจังหวัดชัยภูมิ ที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเยี่ยมชม และจะสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนตลอดไป

อภิปรายผล

ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ตำบลบ้านเล่า อำเภอมะนิ จังหวัดชัยภูมิ มีรายละเอียดดังนี้

1. บริบททางด้านสังคม พบว่า ความสัมพันธ์และโครงสร้างทางสังคมของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยเป็นแบบแนวราบหรือแนวนอน มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นในระบบเครือญาติ ช่วยเหลือเกื้อกูลผ่านวิถีการดำเนินชีวิตภายใต้ภูมิปัญญาและประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีผีสุม ภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำ ภูมิปัญญาการเลี้ยงหม่อนไหม การทอผ้าไหม และผ้าฝ้าย คนในชุมชนต่างให้ความช่วยเหลือโดยรู้ว่าตนจะสามารถช่วยเหลืออะไรได้บ้างโดยไม่ต้องบอกกล่าว หรือให้การขี้อาย เพียงมีการประกาศของผู้นำชุมชนผ่านเสียงตามสายชาวบ้านจะมาร่วมดำเนินกิจกรรมทันที อนึ่งชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยเป็นชุมชนที่ยึดถือความอาวุโสของผู้นำมาแต่บรรพบุรุษ จึงเป็นเรื่องไม่ยากเลยที่จะดำเนินกิจกรรมใด ๆ แล้วได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี สามารถพัฒนาไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งได้เนื่องจากมีโครงสร้างทางสังคมแนวราบ เป็นตัวชี้วัดที่แสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่ง อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทย์พงศ์ (2553) ได้กำหนดตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน จาก 6 เงื่อนไข ได้แก่ 1) โครงสร้างทางสังคมแนวราบ 2) ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง 3) ค่านิยมทางศาสนาธรรม 4) กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต 5) ระบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น และ 6) กลไกที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา อาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างทางสังคมของชุมชนชนบท ชุมชนกึ่งเมือง และชุมชนเมือง หรือนคร จะมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดซึ่งจะนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ๆ ด้วย

2. บริบททางด้านการเมืองและการปกครอง พบว่า ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยได้มีการจัดระเบียบการปกครองตามหลักเกณฑ์และวิธีการของกระทรวงมหาดไทยเหมือนกับชุมชนอื่น ๆ กล่าวคือ จัดให้มีคณะกรรมการหมู่บ้าน (ก.ม.) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านโดยตำแหน่ง ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านโดยการเลือก และมีการแบ่งโครงสร้าง การปกครองภายในชุมชนออกเป็นกลุ่มหรือเรียกว่า “คุ้ม” เพื่อความสะดวกในการดูแลและกระจายข่าวสารให้กับสมาชิกภายในชุมชนได้อย่างทั่วถึง โดยสมาชิกของแต่ละคุ้มจะทำการเลือกผู้นำคุ้มของตนเอง ปัจจุบันหัวหน้าคุ้มมีบทบาทน้อยลงเนื่องจากการกระจายข่าวสารต่าง ๆ ใช้สื่อสาร ประสานสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายเป็นหลัก อย่างไรก็ตามแม้ว่าการเมืองการปกครองของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย จะยึดตามหลักเกณฑ์และวิธีการของกระทรวงมหาดไทยเหมือนกับชุมชนอื่น ๆ แต่ก็มีชุมชนไม่น้อยที่มีความล้มเหลวเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน อาจมีสาเหตุมาจากการความเข้มแข็งของชุมชนด้านผู้นำ ทั้งนี้จะต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

จึงจะสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปได้อย่างเรียบร้อย ซึ่ง ธิวัฒน์ จันทิก, มุกกระจำง จรณี และ กนกอร เนตรชู (2559) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในด้านผู้นำ ด้านการรวมกลุ่มกิจกรรม ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอด การสร้างเครือข่าย ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร ด้านการปรับตัว และด้านการสร้างจิตสำนึกโดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. บริบททางด้านวัฒนธรรม พบว่า ประเพณีและวัฒนธรรมของบ้านเสี้ยวน้อยมีการปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานตั้งแต่เริ่มตั้งถิ่นฐานจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบันประเพณีและวัฒนธรรมจะคล้ายๆ กับชุมชนอื่นในภาคอีสาน มีการทำบุญในทุก ๆ เดือนตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนาที่มีมาแต่เก่าก่อนซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย บุญประเพณีที่ปฏิบัติอยู่ในชุมชนนั้นเป็นเครื่องมือกล่อมเกล้าให้คนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคี ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมต่างของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมแรงร่วมใจแก้ไขปัญหา ร่วมพัฒนาชุมชนให้เจริญอย่างต่อเนื่อง อาจกล่าวได้ว่าประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ สอดคล้องกับ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ได้กล่าวว่า การลองผิดลองถูก การลงมือกระทำจริง การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้โดยพิธีกรรม การเรียนรู้โดยศาสนา การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งทางชาติพันธุ์ถิ่นฐานทำกิน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (cultural reproduction) และครูพักลักจำ ล้วนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ การสร้างสรรค์สังคมมีปัญหาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ท่ามกลางสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่มีพัฒนาการมายาวนาน ธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์จึงมีความสำคัญและถือว่าเป็นศักยภาพอันยิ่งใหญ่ และการเรียนรู้จากการสัมผัสมนุษย์ด้วยกัน และเรียนรู้จากโลกกายภาพอันเป็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เกื้อกูลชีวิตมนุษย์ตลอดมา กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์แล้ว สังคมเป็นมรดกทางปัญญาจึงมีความสำคัญเช่นเดียวกับการเรียนรู้วิถีทางการก้าวหน้า

4. บริบททางด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยจากอดีตถึงปัจจุบันสามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ ทุนที่เป็นตัวเงิน ประกอบด้วย กองทุนเพื่อนช่วยเพื่อน โดยการตั้งสัจจะในการออมเงินร่วมกันทุกเดือน กำหนดออมเงินในวันประชุมประจำเดือนของกลุ่มในวันที่ 3 ของทุกเดือน ส่วนปริมาณการออมนั้นขึ้นอยู่กับศักยภาพ และจำนวนเงินที่กั๊ยมของสมาชิกกลุ่ม มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการรวมกลุ่มองค์กรภาคประชาชนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันพัฒนาให้เข้มแข็ง สมาชิกมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเองทุนที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาภายใต้หลักการทำงานในการบริหารจัดการกลุ่ม คือ หลักคุณธรรม 5 ประการ ซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบ เห็นอกเห็นใจ และไว้วางใจกัน กองทุนหมู่บ้าน คือ กองทุนที่สนับสนุนการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่ประสานความไว้วางใจกัน ความสุจริต ความเสียสละ ช่วยกันออมไว้เพื่อให้กระบวนการออม และการจัดการรวมทั้งตัวเงิน มีนโยบายเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วนและสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุน สวัสดิการที่ดีแก่คนใน

หมู่บ้าน และกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ลดค่าใช้จ่ายในงานศพ เป็นการสนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่ายในการทำบุญตามประเพณี และเพื่อบรรเทาเหตุฉุกเฉินลดภาวะความเดือดร้อนให้แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต โดยมีอัตราการเก็บเงินคือ ศพละ 20 บาท เศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งสิ้น หากชุมชนท้องถิ่นใดมีเศรษฐกิจดี คนในชุมชนอยู่ดีมีสุข ก็จะทำให้ชุมชนนั้นมีคุณภาพที่ดี และหากมีคุณภาพที่ดีแล้วก็จะทำให้สังคมนั้นสามารถพัฒนาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากภาครัฐไม่จำเป็นต้องมีการจัดสรรงบประมาณมาในส่วนนั้นมากนัก และนำไปสู่ด้านอื่น ๆ ในสังคมนั้นดีขึ้นไปด้วย และนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งเนื่องจากสมาชิกมีความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา หรือร่วมกันพัฒนา เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน ซึ่ง สุธิดา บัวสุขเกษม (2554) กล่าวว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สมาชิกมีความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา หรือร่วมกันพัฒนา เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน โดยสามารถบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ หรือดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ได้ด้วยชุมชนเองรวมถึงความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในชุมชนได้

ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน เกิดจากการสะสมภูมิปัญญา ภูมิความรู้ หรือองค์ความรู้จากบรรพบุรุษ เช่น ภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไหมซึ่งมีอัตลักษณ์เส้นไหมและภูมิปัญญาการผลิตเส้นไหมของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยที่มีชื่อเสียงในด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแบบดั้งเดิม และการผลิตเส้นไหมตามเกณฑ์ชี้วัดทางภูมิศาสตร์ (GI) ในสากล โดยอาศัยภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ มีการทำผ้าหมักโคลน โดยนำผ้าไหมที่ทอทั้งผืนไปหมักโคลน เพื่อให้ผ้ามีความนุ่ม ลื่น พลิ้วไหว ไม่แข็งกระด้าง อีกทั้งมีลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ หรือภูมิปัญญาการทำระหัดวิดน้ำเพื่อดึงน้ำเข้าแปลงเกษตร สอดคล้องกับ ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ (2551) ได้สังเคราะห์ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านที่คิดขึ้นจากสติปัญญาของชาวบ้าน เป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ปัญห การดำเนินชีวิตในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม และประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ปรับตัวและดำรงชีวิตในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นความสามารถของชาวบ้านที่คัดค้านสั่งสม สืบทอด ปรับปรุง เรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นใหม่ เป็นศักยภาพ หรือความสามารถในการสร้างสรรค์ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และใช้ในการแก้ไขปัญหาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมแบบแผนวิถีชีวิต เป็นทุนทางปัญญา เป็นกระบวนการเรียนรู้ ของคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิต

2) กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย เกิดจากการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนร่วมกัน เช่น การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับระหัดวิดน้ำ เนื่องจากหมู่บ้านเสี้ยวน้อยมีห้วยลำปะทาวไหลผ่านชาวบ้านจึงเกิดแนวคิดการดึงน้ำเข้าแปลงเกษตรโดยใช้ภูมิปัญญาเป็นฐาน แต่อย่างไรก็ตามกว่าจะมาเป็นระบบระหัดวิดน้ำที่ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในปัจจุบันก็เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย เริ่มจากสภาพลำน้ำเกิดน้ำไหลลัด และดินถูกน้ำซัดไปที่อื่น ทำ

ให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านที่อยู่กับลำห้วยก็ได้มีการปลูกต้นไม้ทดแทน เช่น ยางนา ยูคาลิปตัส มาปลูกแทน เพราะจะได้ใช้ซ่อมแซมระหัดวิดน้ำด้วย ต่อมามีการสร้างฝายน้ำล้นบ้านเสี้ยวน้อย พื้นที่ลำปะทาวตอนกลางบริเวณบ้านเสี้ยวน้อย น้ำเกิดการชะลอตัวทำให้ระหัดวิดน้ำไม่หมุน ชาวบ้านส่วนใหญ่ว่างท่อ หรือทำกาลักน้ำเข้าพื้นที่นาโดยไม่ต้องใช้ระหัดวิดน้ำวิดน้ำเข้านา ชาวบ้านจึงเลิกคิดที่จะซ่อมแซมระหัดวิดน้ำเพราะคิดว่าเป็นการสิ้นเปลือง ในอดีตบริเวณห้วยลำปะทาวมีพืชพรรณริมตลิ่งไผ่ยึดการพังทลายของหน้าดิน แต่ชาวบ้านเดินทางไม่สะดวก เนื่องจากไม่มีถนนติดผ่านมีเพียงเส้นทางเดินเท้า ชาวบ้านได้ออกความเห็นว่าการทำถนนริมปะทาวเพื่อให้เดินทางได้สะดวก จึงตัดต้นไม้ริมฝั่งออกและทำถนน เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำที่ปริมาณมากเขาริมตลิ่งพัง ไม่มีต้นไม้ยึดริมตลิ่งทำให้พื้นที่นา และพื้นที่ใกล้เคียง ภูน้ำกัดเซาะเข้ามากินพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง ทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมฝั่งลำปะทาวได้รับความเดือดร้อน และวิตกกังวลว่า ภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำ และระบบนิเวศที่เคยอุดมสมบูรณ์อาจถูกทำลายลง จึงมีการหารือกันว่า จะสร้างเกราะป้องกันไม่ให้มีการขุดลอกลำปะทาว หรือหากมีการขุดลอก จะมีวิธีการใดที่จะส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำและระบบนิเวศลุ่มน้ำลำปะทาวน้อยที่สุด กระบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นเป็นคุณลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ นพเกสร (2542) ได้กล่าวว่า ชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องมีลักษณะของความเป็นประชาสังคม (Civil Society) สูง โดยประชาสังคมจะส่วนในการถักทอความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน และประชาสังคมที่เข้มแข็งจะต้องประกอบไปด้วย จิตสำนึกประชาสังคม (Civic consciousness) โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และมีกระบวนการตัดสินใจ การการณ์นำ และผู้นำชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน ไม่ว่าจะเป็นรูปองค์กรหรือเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ทุนทางภูมิปัญญาเป็นฐานด้านสังคม เป็นการรวมกลุ่มหลากหลายกลุ่มของคนในชุมชนบ้านเสี้ยวน้อย ประกอบด้วย (1) กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความถนัด อีกทั้งยังเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมของชาวบ้านที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ มีการพัฒนาสืบสาน ลวดลายตามธรรมชาติ ด้วยการย้อมสีผ้าไหมจะใช้วิถีทางธรรมชาติตามภูมิปัญญาเป็นวิถีชีวิตโบราณสืบสานสู่ผืนผ้าไหมด้วยการนำวัสดุที่ได้จากธรรมชาติ เช่น รากไม้ เปลือกไม้ แก่นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ผล เปลือกผล และเมล็ด จากสัตว์ เช่น ครั่ง และจากแร่ธาตุ เช่น ดินโคลน ดินลูกรัง สนิมเหล็ก สนิมทองแดง มาใช้ในการย้อม หรือสารที่ช่วยในการย้อมสีเส้นไหม ด้วยความตระหนักถึงความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือเป็นอันตรายต่อมนุษย์ผู้ใช้ผ้าไหม ตามกฎแห่งธรรมชาติที่ว่า “ชีวิตคือธรรมชาติ ธรรมชาติคือชีวิต” (2) ภูมิปัญญาระหัดวิดน้ำ (3) ชุมชนคุณธรรมวัดสมศรี มีความโดดเด่นเรื่องประเพณีผีลุ่มที่เกิดจากความเชื่อเรื่องการกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ (4) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ เขื่อนโบราณ เป็นเขื่อนโบราณ 2 ชั้น เป็นเขื่อนมุงหลังคาด้วยแฝก ฝายบ้านเป็นโบตองกุง พื้นภายในเป็นปากไม้ไผ่บนบ้าน และได้ทุนบ้านจัดแสดงเครื่องใช้สอยอุปกรณ์ทำมาหากินของชาวบ้านในสมัยก่อน ศูนย์เรียนรู้ทำสีธรรมชาติ (5) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย ศูนย์ปราชญ์ศาสตร์พอเพียงบอกเล่าก้าวตาม และสวนเกษตร ผักบุ้งกับกุ้งนาง มัลเบอร์รี่ ชัยภูมิ จากการ

รวมกลุ่มข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีความหลากหลายของกลุ่มอาชีพ แต่อย่างไรก็ตามทุกกลุ่มอาชีพถูกพัฒนา หรือมีรากเหง้ามาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังที่ สุนทรา โตบัว และคณะ (2558) ได้ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอาชีพแบบมีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนใช้ภูมิปัญญามาประยุกต์ในการพัฒนาอาชีพในชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพได้อย่างเต็มความสามารถ นำมาสู่การกำหนดบริบทของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดระบบการเกษตร 2) การลดต้นทุนการผลิต 3) วัฒนธรรม 4) กลุ่มเครือข่าย 5) ระบบเศรษฐกิจชุมชน และ 6) ด้านการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

4) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ทุนทางภูมิปัญญาเป็นฐานด้านการเมือง พบว่า คนในชุมชนให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งในแต่ละครั้งพอสมควร มีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น รวมถึงระดับชาติด้วย การไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง เป็นการปลูกฝังให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งที่ถูกต้อง โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุ จะมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งทุกครั้ง บางคนร่วมรณรงค์แนะนำให้คนในชุมชนไปเลือกตั้ง ร่วมประชาสัมพันธ์ เช่น การเลือกตั้งประธานกลุ่ม กองทุน การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านหรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเก่า จะมีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งการเลือกตั้งแต่ละครั้งจะไม่มี ความขัดแย้งที่รุนแรงแต่จะเป็นการแข่งขันภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ชุมชนจะยอมรับผลการเลือกตั้งทุกครั้ง เนื่องจากชุมชนบ้านเสี้ยวน้อยมีระบบความเป็นเครือญาติ มีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกัน ให้การยอมรับซึ่งกันและกัน ให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่เกิดการพัฒนาต่อชุมชน การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของชุมชนจะเน้นผลประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ จะเห็นได้ว่าชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม ซึ่งสามารถทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ พรหมธีระ พรหมสกลิต (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทของธนาคารต้นไม้ต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษา ธนาคารต้นไม้สาขาปากแดง ตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร” กล่าวไว้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นมีความสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาไปจนถึงขั้นร่วมรับผลประโยชน์ และจะต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของคนหรือสมาชิกที่เข้าร่วม ทั้งด้านความรู้ คุณธรรม ความเสียสละ ความเป็นผู้นำ ตลอดจนการฟื้นฟูทางสังคมโดยอาศัยสื่อกิจกรรมชุมชนท้องถิ่น เวทีประชุมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่เป็นประจำ

5) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ทุนทางภูมิปัญญาเป็นฐานด้านวัฒนธรรม พบว่า บุญประเพณีที่ปฏิบัติอยู่ในชุมชนนั้นเป็นเครื่องมือกล่อมเกล้าให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคีส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมต่างขององค์กรชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมแรงร่วมใจแก้ไขปัญหา ร่วมพัฒนาชุมชนให้เจริญอย่างต่อเนื่อง และยังเชื่อมโยงไปยังมิติด้านอื่น ๆ เช่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ดังที่ สุพจน์ แสงเงิน (2550) ได้ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเทศบาลบางม่วง จังหวัดนนทบุรี พบว่า ผลจากการศึกษาพบว่า ชุมชนเทศบาลบางม่วง เป็นชุมชนที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมาเคยเป็นที่ตั้งทัพของพระเจ้าอู่ทอง มีความเจริญโดยมีเส้นทางคมนาคมทั้ง 2 ทาง คือทางบกและทางน้ำ อาชีพส่วนใหญ่ประกอบกิจการเกษตร สภาพสังคมเป็นสังคมที่เอื้ออาทร เคารพพระบออาวูโส และยัง

ยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณี และคนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีที่สมาชิกในชุมชนยังยึดมั่นและปฏิบัติมาเป็นประจำประกอบด้วย วันลอยกระทง สงกรานต์ พิธีบูชาทอดกฐิน ศาลเจ้า เจ้าพรรยา ศาลพระภูมิ และตักบาตรทางน้ำซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้จากการขายของกินของใช้ด้านสังคมเกิดความสามัคคี การทำงานร่วมกัน และเกิดความรักชุมชนท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามไว้ให้เด็กและเยาวชน

6) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ทุนทางภูมิปัญญาเป็นฐานด้านเศรษฐกิจพบว่า ชุมชนมีอาชีพหรือภูมิปัญญาที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนที่มีหลากหลายประกอบด้วย การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ที่ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการผลิตผ้าไหมที่เคยผลิตใช้เองในครัวเรือน หรือเพื่อเป็นของฝาก สู่การผลิตเพื่อจำหน่ายโดยเน้นที่ความปลอดภัยของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์เนื่องจากผลิตจากธรรมชาติทุกกระบวนการ นอกจากนี้ยังนำใบหม่อมมาผลิตชาใบหม่อม ผลหม่อน และยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีระหัดวิดน้ำ ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อท่อน้ำเข้าสู่แปลงเกษตรเพื่อทำนา และยังสามารถเลี้ยงเป็ด ไก่ ปลูกผัก เลี้ยงปลา ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเองกระบวนการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเป็นกระบวนการพัฒนาความคิด จิตสำนึก และความตระหนักรู้ของผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนถึงศักดิ์ศรีของตนเอง ความสามารถของตนเองในการคิด ปฏิบัติ การตัดสินใจอย่างเป็นอิสระที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองในการจัดการตนเองให้มีสภาพที่ดีขึ้น แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชนให้หมดไปหรือน้อยลง โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม (Participation) ในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายในชุมชนเพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การทำ กิจกรรมอื่น ๆ ต่อไปชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านการเมืองการปกครอง มิติทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นไปตามที่ กัมพล เพ็ชรล้อมทอง, สุรภา เอมสกุล และ ธนัสภา โรจนตระกูล (2564) ศึกษากระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตน พบว่า การสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเป็นกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมตัวกัน วิเคราะห์ วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง เพื่อนร่วมกันแสวงหาทางเลือก หรือ ทางออกของปัญหา การรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน กลุ่มองค์กรประชาชนให้ก่อเกิดพลังในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน โดยประชาชนในชุมชนผ่านการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ การพัฒนาความคิด จิตสำนึก และความตระหนักรู้ของผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนให้สามารถคิด ปฏิบัติตัดสินใจอย่างเป็นอิสระที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองในการจัดการตนเองให้มีสภาพที่ดีขึ้น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม ให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนโดยกระบวนการแบบพึ่งพาตน

เอกสารอ้างอิง

- กมลศักดิ์ วงศ์ศรีแก้ว. (2560). การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนพุนบ่าเพ็ญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 5(1), หน้า 47.
- กัมพล เพ็ชรล้อมทอง, สุรภา เอ็มสกุล และ ธนัสถา โรจนตระกูล (2564). กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตน. Journal of Roi Kaensarn Academi ปีที่ 6 ฉบับที่ 12 ประจำเดือนธันวาคม 2564. หน้า 354-38.
- ชลภัศร์ วงษ์ประเสริฐ. (2551). การสังเคราะห์นัยและแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย. วารสารวิจัยสมาคมห้องสมุด. 1, 1 (มกราคม - มิถุนายน) 50-59.
- ทวีศักดิ์ นพเกษตร. (2542). วิฤตติสังคมไทย 2542 บทบาทวิทยาการกระบวนการเล่ม 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมไทย ธนาคารออมสิน.
- ธีวัฒน์ จันทิก, มุกกระจำจ จรณี และกนกอร เนตรชู. (2559). ปัจจัยเชิงสาเหตุของการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย. วารสารราชชมงคลล้านนา ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2559. หน้า 60-69.
- พรหมธีระ พรหมสถิต. (2557). บทบาทธนาคารต้นไม้ต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาธนาคารต้นไม้สาขาปากแดง ตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557, หน้า 6.
- สุธิดา บัวสุขเกษม. (2554). แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาตำบลหนองประดู่ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554, หน้า 40.
- สุพจน์ แสงเงิน และคณะ. (2550). วิถีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2549). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). ภูมิปัญญาวิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.